MERIDIAN CRITIC Nr.2 (Volume 23) 2014

Traian Chelariu şi contextul istoric

Dana DOLGU
Universitatea „Ştefan cel Mare" Suceava

Abstract: This study presents the author Traian Chelariu in the historical and geographical reality in which he lived and grew up. Therefore, starting from the issue of the Habsburg age with the Beech Land invaded by various ethnic groups, further to the problem of Bukovina failing to socially integrate in the Romanian Kingdom due to the air of superiority and indifference developed by the Centre on the expense of the Province, then to the image of Chernivtsi studded by Romanian cultural manifestations that had the purpose of effacing the still dominant foreign element, to the image of a literary scene closely linked to the political scene and proceeding with the post-war period that brought major changes, we get to the point where all these build up the diachronic portrait of Traian Chelariu.
Keywords: Inter-war period, communism, Bukovina, Traian Chelariu.

Următoarele pagini schiţează un portret în diacronie al scriitorului bucovinean Traian Chelariu, portret care surprinde nuanţele „omului sub vremi". Astfel, pentru a înţelege personalitatea acestui autor trebuie înţeles contextul în care a trăit, trebuie supusă observaţiei istoria, deoarece trecerile de la imperiul habsburgic, la politica interbelică deschisă, la regimul comunist au fost trăite ca experienţă personală de către scriitor în spaţiile Bucovinei, în afara frontierei româneşti şi în Bucureşti şi au reprezentat factorii care l-au format pe acesta. Autorul a opt volume editate antum şi cinci postume, student al Universităţii din Cernăuţi, dar şi bursier al universităţilor pariziene şi italiene, redactor şef al revistei „Glasul Bucovinei", colaborator consecvent al revistelor „Junimea literară" şi „Universul literar", asistent la catedrele de psihologie sau pedagogie (la Cernăuţi, Iaşi şi Bucureşti), dar şi lector la Institutul Pedagogic din Suceava din anul 1964 (după o perioadă de cădere profesională cauzată de regimul comunistă), Traian Chelariu este un exponent al omului încercat de istorie.

BDD-A8402 © 2014 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:54:54 UTC)

Bucovina habsburgică: mituri şi demitizări

În anul 1775, Austria obţinea de la Imperiul Otoman semnătura prin care i se recunoştea stăpânirea asupra părţii de nord-vest a Moldovei[1], teritoriu ce a devenit în anul 1849 provincie autonomă, cu stemă şi drapel propriu (Împăratul austriac adăuga în titulatura sa şi „duce al Bucovinei")[2]. Timp de 144 de ani Bucovina a rămas sub stăpânire habsburgică, fapt ce s-a resimţit şi s-a concretizat în repercusiuni pozitive, dar şi negative.

Majoritatea istoricilor prezintă consecinţele pozitive care sunt cele de modernizare a administraţiei şi justiţiei, de urbanizare rapidă, de promovare a mercantilismului, de dezvoltare a învăţământului german şi de sporire accelerată a potenţialului demografic. Până aici, nimic ieşit din comun, dar din acest punct unii istorici preiau mitul despre teritoriul Bucovinei habsburgice prin valorificare ideii că spaţiul acesta era unul de coabitare a diferitelor etnii într-o formă armonioasă, căci Bucovina avea pe atunci 12 grupuri etnice şi 10 confesiuni. Astfel, prezenţa pe teritoriile româneşti a germanilor, ungurilor, slovacilor, evreilor, polonezilor, rutenilor, huţulilor, ţiganilor, ucrainenilor, turcilor şi a armenilor poate fi înţeleasă numai ca strategie de deznaţionalizare, din cauză că administrarea locului se făcea în favoarea coloniştilor şi imigranţilor[3].

Cert este că, din toată grupurile multietnice, populaţia care a asaltat Bucovina în mod evident a fost cea a rutenilor. (De exemplu, în anul 1918, Bucovina prezenta următoarele statistici demografice: 39,56% români, 31,83% ruteni etc.[4].) Coloniştii ruteni fugeau de pe moşiile boiereşti din Pocuţia şi Galiţia, aşezându-se mai întâi în regiunea dintre Prut şi Nistru, ca mai apoi să pătrundă tot mai adânc până în valea Siretului şi a Sucevei[5]. O asemenea colonie s-a stabilit în Dărmăneşti, unde s-a impus conducând spre o deznaţionalizare a locului, îndepărtând limba şi cultura română. Un caz concret este chiar familia Chelariu, familie de origine română, vorbitoare de limbă ruteană. Traian Chelariu însuşi a vorbit până la 10 ani limba ruteană *din* Dărmăneşti, ca mai apoi să înveţe limba română, limba natală. Acest fapt i-a provocat un complex al vorbitorului de limbă străină, mărturisind că de multe ori nu ajunge la forma expresivă la care visează [6].

Având în vedere aceste evenimente, nu-mi rămâne decât să mă întreb ce a însemnat această mişcare de individualizare naţională a bucovinenilor dinainte de 1918 pentru Traian Chelariu? Ce impact a avut perioada habsburgică pentru scriitor luând în considerare că acesta a simţit autoritatea austriacă numai în perioada copilăriei, mai exact în primii 12 ani ai săi (Traian Chelariu se naşte la Dărmăneşti în anul 1906)? Lansarea acestor întrebări îmi permite să privesc personalitatea autorului ca fiind una

---

[1] Mihai Iacobescu, *Istoria Românilor*, vol. VI, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 2002, p. 682.

[2] Stefan Ştefănescu, *Bucovina, „Cheia Moldovei", sub stăpânirea Austriei Habsburgice (1775-1918)* în „Analele Bucovinei", XIX, 2 (39), Bucureşti, 2012.

[3] Mihai Iacobescu, *Bucovina între mitul habsburgic şi realitatea istorică* în „Analele Bucovinei", XII, 2(25), Bucureşti, 2005, p. 289.

[4] Alis Niculica, *Din istoria vieţii culturale a Bucovina: Teatrul şi muzica*, Casa Editorială Florea Albastră, Bucureşti, 2009, p. 25.

[5] Ion Nistor, *Istoria Bucovinei*, Editura Humanitas, Bucureşti, 1991, p. 20.

[6] Traian Chelariu, *Zilele şi umbra mea*, volumul I, Editura Ideea Europeană, Bucureşti, 2007, p. 122.

BDD-A8402 © 2014 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:54:54 UTC)

caracterizată de o dorinţă de afirmare proprie în numele regiunii, fiind marcată de o copilărie multietnică în care românismul trebuia evidenţiat pentru a nu fi uniformizat.

Mai mult, fără nicio exagerare, pot afirma că perioada habsburgică îşi pune amprenta peste istoria mentalităţii bucovinene, inducând un spirit caracterizat de corectitudine nemţească, de caracterul practic evreiesc (evreii fiind cei care au dominat viaţa economică) şi de dorinţa de individualizare specifică fiecărei etnii. Acest mod de a trăi se observă foarte bine în cadrul Universităţii din Cernăuţi, care timp de 43 de ani a avut în cadrul ei profesori de toate naţionalităţile, a determinat studenţii şi corpul didactic român să se afirme pentru a se deosebi de ceilalţi şi a impulsionat tinerii să conducă activităţi culturale. Peste opt ani de la Unire, tânărul Traian Chelariu intră în acest mediu universitar, fiind întâmpinat de acelaşi spirit de luptă pentru afirmare şi aceeaşi dorinţă de a ieşi din pasivitate, din indiferenţă. Dar mai presus de toate aceste explicaţii, stă însuşi principiul unui „fond austriac" care permite, poate doar în virtutea unor stereotipii culturale, să-i privim personalitatea autorului dintr-un alt unghi, care vorbeşte despre o altă civilizaţie diferită de cea românească.

Bucovina interbelică: între politică şi cultură

Luând în considerare imaginea Bucovinei reîntregite numai din punct de vedere teritorial şi administrativ şi nu din punct de vedere politic, social şi cultural, nu rămâne decât să înţelegem că în Bucovina, culturalul este în relaţie cu politicul. Având în vedere că personalităţile din mediul politic precum Ion I. Nistor şi Traian Brăileanu au susţinut financiar, dar şi moral, mişcările unor cercuri literare sau ale unor reviste, este de înţeles de ce „ucenicii" lor au devenit promotorii direcţi sau indirecţi ai partidului „mentorului". Cele două direcţii care străbat intelectualitatea bucovineană au în vedere activităţile Mişcării Legionare şi cele ale Partidului Naţional Liberal, prima fiind promovată de sociologul Brăileanu, cea de-a doua fiind promovată de Iancu Nistor.

Traian Chelariu a fost cel care a optat prin actele sale pentru direcţia dată de ministrul Ion I. Nistor. Astfel, rămânem cu întrebarea de ce autorul care şi-a publicat primul volum de versuri la editura *Iconar*, menţionând pe prima pagină a acestuia că selecţia de poezii îi este dedicată liberalului – mentor al „Junimii literare", a rămas fidel lui Iancu Nistor. Întrebarea îşi are rostul în demonstraţiile care vorbeau despre scriitorul ce avea o dorinţă acerbă de afirmare a propriei identităţi naţionale, dorinţă care ar fi fost în consonanţă directă cu Mişcarea Legionară, după cum a simţit şi Mircea Streinul.

Această atitudine ar putea să însemne numai un rezultat al îndatorii ce o poartă Chelariu faţă de ministru, deoarece omul politic bucovinean l-a ajutat să plece cu bursă la Paris şi Roma şi i-a asigurat un salariu la întoarcerea de la studiile din străinătate, alegerea fiind făcută din motive de recunoştinţă şi nu din motive de împărtăşire a aceloraşi concepţii politice? Sau ar putea să fie numai rezultatul unei trăsături de caracter specifice lui Traian Chelariu, aceea de a fi un om constant, previzibil, fără nicio tendinţă de exagerare? Răspunsurile creionează portretul moral al lui Traian Chelariu, portret care se deduce şi din jurnalul[7] său şi care vorbeşte despre un sistem de valori clar.

[7] Vezi Traian Chelariu, *Zilele şi umbra mea*, volumele I, II. Editura Ideea Europeană, Bucureşti, 2007.

BDD-A8402 © 2014 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:54:54 UTC)

Aşadar, se poate constata că scriitorul a rămas fidel lui Ion I. Nistor datorită faptului că nu era adeptul unui comportament exagerat specific celor din extrema dreaptă, liberalii fiind în conformitate cu personalitatea lui clasică, de un anumit conservatorism. Apoi, tot din paginile de confesiune aflăm că bucovineanul Chelariu a rămas redactor şef la revista „Glasul Bucovinei" mai mult dintr-un principiu literar şi nu dintr-unul politic, care viza o „reîntoarcere a sincerităţii şi seriozităţii literare în Bucovina"[8], scop ce şi l-a propus în momentul în care a observat o lipsă de autocritică la ceilalţi colegi de breaslă. Astfel, opţiunea sa liberală a fost determinată de dorinţa de a schimba traiectoria literaturii bucovinene care începea să accepte orice cu neglijenţă, fără niciun sistem de selecţie, dar şi de firea sa clasică ce nu se plia pe exagerările comportamentale specifice legionarilor.

Scena literară bucovineană din interbelic.

Mişcarea literară din Bucovina interbelică este strâns legată de „complexul provinciei"[9] manifestat şi în rândul scriitorilor, dar este legată şi de domeniul politicului, după cum am precizat în paginile anterioare. Pentru a înţelege această *scenă* literară străbătută de controverse şi de acţiuni de afirmare la nivel naţional, am ales să o privesc atât din exterior, din public (prin ochii unor contemporani din capitală) şi din interior, din culise (redată de articolele din anumite publicaţii bucovinene şi de notiţele de jurnal ale lui Traian Chelariu). Ipoteza de la care am plecat este cea afirmată de Traian Cantemir, criticul şi istoricul literar din ţinuturile Sucevei, care menţiona în articolul *Literatura bucovineană* din revista „Bucovina literară" nr. 63/15 august 1943, că literatura din Ţara Fagilor este „ignorată pentru izul provincial, suspectată că nu poartă un timbru special şi acuzată, chipurile, pentru povara sentimentului naţional (având ca efect, prin exces distrugerea artei)"[10].

Să fie adevărat? Să fie literatura bucovineană numai un exces de naţionalism şi de provincialism? Scena literară bucovineană este rar amintită în publicaţiile din Capitală, iar dacă apare menţionată aceasta este adesea prezentată de către vreun bucovinean mutat în Bucureşti sau apare prezentată cu un ton de toleranţă, ca fiind un început stângaci şi modest. De exemplu, în data de 28 aprilie 1933, publicaţia din capitală „România literară" prezintă un articol semnat de Liviu Rebreanu, care salută noii scriitori şi activităţile lor. Autorul articolului menţionează că până la momentul de faţă Bucovina nu „prea se remarcase", dar acum există „o armată întreagă de viitori luceferi"[11].

O altă viziune este prezentă în ziarul „Universul" din data de 28 septembrie 1933, într-un articol semnat cu iniţialele C.L. (Constantin Loghin, tot un bucovinean), care propune o privire mai detaliată şi uşor ironică. Acesta mizează pe ideea că Ţara Fagilor nu a avut în ultimul deceniu nicio sclipire scriitoricească şi că după Unire nu se mai poate vorbi de literatură bucovineană, ci numai despre o literatură *din* Bucovina.

---

[8] Traian Chelariu, *Zilele şi umbra mea*, volumul II, p. 420.
[9] Vezi Mircea A. Diaconu, *Mişcarea „Iconar". Literatură şi politică în Bucovina anilor '30*, Editura Timpul, Iaşi, 1999, p. 13.
[10] Traian Cantemir, *Literatura bucovineană,* în „Bucovina literară", nr. 63, 15 august 1943.
[11] Liviu Rebreanu, *Reviste provinciale* în „România literară", nr. 4048, 28 aprilie 1933.

BDD-A8402 © 2014 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:54:54 UTC)

Redactorul dă şi o explicaţie istorică a acestui fapt, explicând că pauza de zece ani înseamnă construirea unei noi generaţii pe băncile Universităţii româneşti de la Cernăuţi, după o generaţie germană (care a monopolizat provincia până ce a crescut generaţia de după Unire, în spiritul românesc). Constantin Loghin mai aminteşte de numele profesorului Ion I. Nistor care a deschis porţile prea larg tuturor încercărilor scriitoriceşti ale tinerilor în paginile revistelor sale. De altfel, redactorul din Capitală menţionează că generaţia actuală din Bucovina este una grăbită, care vrea să se afirme cu volume de dimensiuni mici, foarte reduse. Acesta încheie remarcând apariţia unui fenomen literar care este aşteptat să se afirme [12].

Prin urmare, mişcarea literară bucovineană a fost greu observată de contemporanii din capitală (contemporani care erau tot bucovineni, vezi cazul criticului Constantin Loghin) cu un gest de rezervă faţă de prezent, dar cu speranţa unui viitor mai bun. Toate acestea sunt spuse în anul 1933, când literatura bucovineană avea deja editura *Iconar*, avea deja autori precum Iulian Vesper, Mircea Streinul şi Traian Chelariu care publicau în ziarele locale, dar şi autori precum George Drumur, N. Tcaciuc – Albu, Teofil Lianu, E. Ar. Zaharia, Vasile I. Posteucă, Gheorghe Antonovici. Viziunea aceasta tolerantă prezentă în publicaţiile din Centru întăreşte ideea că „drumul spre consacrare trece numai prin Capitală", că Bucureştiul pentru bucovineni „părea să fie expresia străinismului"[13].

Imaginea scenei literare din Bucovina construită de o viziune din interior, adică de articolele unor publicaţii interbelice locale şi de notiţele de jurnal ale lui Traian Chelariu cunoaşte anumite controverse şi polemici. În decursul anilor de străinătate, Traian Chelariu prezintă scena literară din Cernăuţi ca fiind strâns legată de numele revistei „Junimea literară", cea care publica tinerele talente şi autorii deja consacraţi la nivel local. În anul 1932, autorul era încă în relaţii de prietenie cu Mircea Streinul menţinându-şi acelaşi spirit critic blamat mai târziu: „Primesc de la Mircea Streinul un teanc de ziare literare şi mixte. E între ele şi acest «Răboj» (anul I, nr. 4, iunie 1932), copilăreşte pretenţios. Am fost şi eu (mai prost în fapte deşi mai bun în intenţii) şi nu-i compătimesc pe «redactorii» şi «directorii» de fiţuici literare efemere şi de formatul unei anumite hârtii"[14].

În anul 1933, lucrurile par să se schimbe, relaţiile amicale dintre scriitori încep să se deterioreze din cauza unor critici, afirmaţii şi idei. Neînţelegerile au luat avânt de la un număr aniversar al „Junimii literare" (Nr. 7-12, 1932) care a lăsat loc tinerei generaţii să se afirme fără nicio selecţie. Traian Chelariu şi Barbu Slușanschi, fiind împreună la studii în Paris, hotărăsc să scrie un articol despre faptul că „Junimea literară" a devenit mult prea plină de scrieri nevaloroase ale unor anonimi, depreciind munca unor colaboratori mai vechi şi cu mai multă experienţă[15]. Primul răspuns la acest atac a fost dat de către Mircea Streinul printr-o scrisoare (16 februarie 1933, Cernăuţi) destinată lui Traian Chelariu şi redactată pe un ton de profundă dezamăgire, această atitudine este

---

[12] Constantin Loghin, *Tânăra literatură bucovineană*, în „Universul", nr. 265, 28 septembrie 1933.
[13] Mircea A. Diaconu, *Op. cit.*, p. 21.
[14] Traian Chelariu*, Op. cit.* ,vol I, p. 208.
[15] Traian Chelariu, *Pentru o orientare* în „Glasul Bucovinei", Cernăuţi, anul XVI, 16 februarie 1933, p. 3.

BDD-A8402 © 2014 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:54:54 UTC)

dată de faptul că studentul de la Paris nu a recurs la un mod mai intim, direct şi sincer de a-şi exprima opiniile, ci a recurs la un gest de umilire publică[16].

Apoi se continuă cu o serie de articole, scrisori de lămuriri, de indignări, care propun un anumit punct de vedere. Traian Chelariu consemnează cu precizie în jurnalul său fiecare polemică şi mai mult de atât, copiază conţinutul articolelor sau al scrisorilor (acesta primeşte epistole de la E. Ar. Zaharia, Neculai Roşca). O altă dispută de amploare a luat naştere de la o conferinţă susţinută de Dragoş Vitencu, în ianuarie 1935, în care acesta îi menţionează pe Mircea Streinul, Iulian Vesper, Traian Chelariu, E. Ar. Zaharia ca fiind *asasinii poeziei*, deoarece scriu texte care nu sunt demne de încadrarea în genul liric. Cel care ia atitudine împotriva celor spuse este Iulian Vesper în articolul *Ciocoism liric şi asasinii de talent. Pe marginea unei conferinţe,* din 2 februarie 1935. El ironizează afirmaţiile lui Vitencu, spunând că acesta a făcut „o conferinţă bâlbâită în aplauzele unor inconştienţi"[17].

Răspunsul conferenţiarului este apare în numărul din 5 februarie 1935 la pagina a doua, din „Glasul Bucovinei", în care acelaşi Dragoş Vitencu (poet şi prozator) pledează pentru o poezie mai clară şi pentru o atitudine anti-modernă susţinând că a observat că „marii vinovaţi ai compromiterii poeziei în zilele noastre sunt obscurantismul (sub toate aspectele lui) şi reclamagismul". Apoi acesta menţionează că „şi-a exprimat durerea" că poeţii pe care-i socotea de o mare valoare „se lasă târâţi de curentul modei, cheltuindu-şi puterea de creaţie în realizări ce se înglobează aşa de impropriu numitei «poezii moderniste»."[18]

Polemica ia amploare cu o altă intervenţie şi spre cu totul altă orientare, ajungându-se la teoretizarea modernismului. Problema este pusă de I. Constantinescu-Delabaia în numărul 4497, miercuri 13 februarie 1935. Acesta doreşte să sublinieze diferenţele dintre poezia modernă şi poezia modernistă, deoarece Dragoş Vitencu nu pare a şti care este diferenţa[19]. În final, Traian Chelariu ţine o conferinţă în sala festivă a Societăţii pentru Cultură şi Literatură Română în Bucovina, despre *Lirica de totdeauna şi poezia modernă.* Acesta precizează încă din titlul conferinţei că lirica este şi trebuie să fie una şi aceeaşi indiferent de timp, dar liricii din Bucovina fac o enormă greşeală, cea de a „rezida în obscurantism", greşeală identificată la nivelul exprimării, deoarece simţirea nu poate fi contestată.[20]

În final, polemicile acestora nu fac altceva decât să evidenţieze o mişcare literară continuă, preocupată atât de scrierea de texte, cât şi de teoretizarea conceptelor. Aceste polemici care pledează pentru diferite curente literare reprezintă o reflexie, la scară mai mică, a literaturii române din perioada interbelică, literatură ce era străbătută

---

[16] Mircea Streinul *apud* Traian Chelariu, *Op. cit.* ,vol. I, p. 256.

[17] Iulian Vesper, *Ciocoism liric şi asasinii de talent. Pe marginea unei conferinţe* în „Glasul Bucovinei", Cernăuţi, sâmbătă, 2 februarie 1935, an XVIII, no 4432, p. 2.

[18] Dragoş Vitencu, *Dispute noi – asasinii poeziei* în„Glasul Bucovinei", Cernăuţi, marţi, 5 februarie 1935, an XVIII, no 4434, p. 2

[19] I. Constantinescu-Delabaia, *Tot despre modernism* în „Glasul Bucovinei", Cernăuţi, joi, 14 februarie 1935, no 4498, p. 2.

[20] Valerian Doboş Boca, *Unde ne sunt visătorii?! Reflexii cu ocazia conferinţei d-lui Tr. Chelariu,* în „Glasul Bucovinei", Cernăuţi, marţi, 7 martie 1935, an XVIII, no. 4534, p. 2.

BDD-A8402 © 2014 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:54:54 UTC)

concomitent de tradiționalism, modernism și avangardism. Astfel, această indecizie cu privire la direcția de urmat nu poate fi privită ca pe o stângăcie, sau ca pe un semn al începuturilor, ci numai ca pe o „normalitate a timpului literar". Așadar, ne rămâne numai de identificat din tot ce am expus până acum dacă literatura bucovineană din perioada interbelică suferă de un provincialism și de un naționalism exagerat. Nu pot contesta faptul că scriitorii din Țara Fagilor încă mai promovează elementul românesc din cauza elementului alogen care există, cum de altfel nu pot contesta nici prezența unei diferențe dintre scrierile din Provincie față de scrierile de Centru.

Dar toate acestea sunt justificate de contextul istoric și geografic, care demonstrează prezența unei „formule sufletești" specifice „ființelor codrene", care vorbește despre un românism întors spre valoare, sau un provincialism ce aduce o sensibilitate neuzată, diferită. Despre literatura timpurilor sale, Traian Chelariu afirma în „Glasul Bucovinei", 9 decembrie 1934. „Ceea ce ne lipsește din Bucovina este un cult literar sincer, uman și învăluit în toate distanțele misterului care dă conținut faptelor noastre și nume conținutului lor"[21]. Autorul continuă prin identificarea naturii acestui cult, care nu se suprapune cu imaginea unei „bisericuțe literare", sau „cafenele", sau editură, societate literară, ci este echivalentul unui plan spiritual în cadrul căruia ar trebui să postuleze atât valorile vechi, cât și „orice pretinsă valoare nouă".

Poziția lui Traian Chelariu în scena literară din Bucovina interbelică este surprinsă de relațiile pe care acesta le avea cu scriitorii din aceeași generație. Din epistolele reproduse în jurnalul său, articolele despre el semnate de colegii de generație și mărturiile altor scriitori se deduce că Traian Chelariu era un nume printre scriitorii bucovineni. Majoritatea îl privește ca fiind un omul care a avut șansa să cerceteze bibliotecile pariziene și cele italiene, un „intelectual foarte instruit și foarte cult"[22]. De altfel, Chelariu și-a câștigat acest statut și datorită faptului că a fost redactor la „Glasul Bucovinei" din anul 1934 până în anul 1940. Acesta preia periodicul cu ardoarea de a produce câteva schimbări necesare în paginile publicației, modificări care se pot observa la nivelul articolelor de literatură ce devin mult mai puține, trecând printr-un filtru mai drastic. Dorința bucovineanului a fost aceea de a nu mai publica orice creație literară, orice scriere de caracter filologic, ci de a selecta textele în funcție de conținut.

Cu toate acestea, colegii de generație au tendința de a-l privi cu invidie, din cauza simpatiei pe care i-o purtau Ion I. Nistor și chiar Traian Brăileanu. Dacă Ion I. Nistor a demonstrat că îl preferă pe Traian Chelariu prin faptele sale (propunerile burselor în străinătate, a posturilor de redactor la revista „Glasul Bucovinei" și asistent în cadrul universității), Traian Brăileanu și-a demonstrat afinitatea pentru el prin dorința de a-l avea ca ginere pentru fata sa, Veronica.[23] Așadar, Traian Chelariu era privit cu simpatie de către personalitățile timpului, chiar și de însuși Nicolae Iorga care i-a spus

---

[21] Traian Chelariu, *Pagina literară*, în „Glasul Bucovinei", anul XVII, 9 decembrie 1934, p. 4.
[22] Valerian Doboș Boca, *Op. cit.*
[23] Despre relația lui Traian Chelariu și fiica lui Traian Brăileanu, vezi Traian Chelariu, *Zilele și umbra mea*, vol. II, p. 481 sau Alexandru Ovidiu Vintilă, *Traian Brăileanu. Întruchipările rațiunii. Fapte, idei, teritorii ale realității din interbelicul bucovinean*, Editura Paideia, București, 2012, p. 112.

BDD-A8402 © 2014 Editura Universității din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:54:54 UTC)

că pare „a fi citit mult, foarte mult" şi care l-a felicitat pentru cugetările sale de „om matur şi profund"[24].

Datorită acestui atu, tânărul şi-a căpătat un prestigiu de reprezentant al unei elite scriitoriceşti, care avea dreptul de a emite opinii critice la adresa altora, opinii care se dovedesc a fi obiective, nepărtinitoare. De exemplu, la apariţia primului număr din „Iconar", Chelariu nu ezită să consemneze în mod pozitiv în „Junimea literară" articolele citite în revista lui Mircea Streinul, chiar dacă cele două publicaţii sunt reprezentantele a două direcţii politice diferite. Prin urmare, tânărul din Dărmăneşti şi-a căpătat un statut printre scriitorii generaţiei bucovinene interbelice datorită eleganţei, corectitudinii şi cunoştinţelor avute.

Funestul an 1940 şi postbelicul românesc

Traseul lui Traian Chelariu nu se opreşte în perioada interbelicului cernăuţean, ci continuă într-un mod dramatic, fidel întâmplărilor istorice care au cutremurat postbelicul românesc. Schimbarea pe care o simte scriitorul traduce evenimentele istorice pe care le-au simţit cei din Nordul Bucovinei, când în urma pactului Ribbentrop-Molotov din 23 august 1939 puterile germane şi ruseşti şi-au împărţit sferele de interes pe teritoriul Europei[25]. La o săptămână după acest pact, în 1 septembrie 1939 izbucnea cel de-al Doilea Război Mondial prin ocuparea Poloniei. În ţară, situaţia se simţea la fel de tensionată deoarece a fost asasinat ministrul Armand Călinescu, apoi a urmat o „replică regală" prin uciderea a 200 de legionari, iar cetăţenii din Nordul Bucovinei şi din Basarabia aflând de manevrele sovietice fugeau din locurile de baştină spre teritoriul fostului Regat Român[26].

Cu toate încercările de a evita rezultatul sumbru, în iunie 1940, România a pierdut Basarabia, Nordul Bucovinei, iar în 30 august a pierdut şi Nord-Estul Transilvaniei, act care l-a determinat pe Carol al II-lea să îşi abandoneze tronul, încredinţând puterea generalului Ion Antonescu[27]. „La orele 14.00, 28 iunie 1940, începe calvarul roşu, care avea să aducă românilor basarabeni şi nord-bucovineni cele mai îngrozitoare chinuri, necunoscute până atunci de ei: detrunchierea teritoriilor «eliberate», teroarea, deportările, foametea, migraţia impusă prin forţă, prigoana spirituală şi culturală etc."[28]. (Trebuie să menţionez că gestul de ocupare făcut de către Uniunea Sovietică a fost argumentat fals prin faptul că spaţiul bucovinean era populat majoritar de către ucraineni, populaţie care îşi dorea să iasă de sub dominaţie românească.)

Având în vedre că zvonurile cedării Bucovinei de Nord au luat amploare încă din august 1939, oraşul Cernăuţi a fost până în iunie 1940 într-o adevărată dezordine cauzată de reacţiile oamenilor la noile informaţii apărute. Unii români îşi lăsau totul pentru a fugi la rudele din altă parte a ţării, alţii rămâneau pe teritoriul bucovinean cu speranţa că zvonurile nu se vor împlini, iar ucrainenii şi evreii aşteptau trupele sovietice

---

[24] Nicolae Iorga *apud* Traian Chelariu, *Zilele şi umbra mea*, volumul I, p. 237.
[25] Nicolae Ciachir, *Din istoria Bucovinei*, Editura Oscar Print, Bucureşti, 1999, p. 126.
[26] Ioan Scurtu, *Istoria civilizaţiei române, perioada interbelică*, Editura Tipo Moldova, Iaşi, 2010, p. 310.
[27] *Ibidem*, p. 311.
[28] Dumitru Covalciuc (coordonator), □*ara Fagilor. Almanah cultural literar*, Cernăuţi, 1992, p. 14.

BDD-A8402 © 2014 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:54:54 UTC)

ca pe o eliberare. Membrii scenei literare româneşti bucovinene au luat calea refugiului spre binele lor şi al familiilor. Bucureştiul i-a găzduit pe Mircea Streinul care se reîntoarce în Capitală la un post de cenzor la Ministerul Propagandei, pe George Drumur care publică la Editura Bucovina cel de-al doilea volum al său *Suflete în azur*, dar şi pe Traian Chelariu cu soţia sa, Stella, care este repartizat la Universitatea din Bucureşti la Catedra de Psihologie[29].

Este de prisos să ne întrebăm ce a însemnat pentru o generaţie de intelectuali incriminată de „naţionalism exagerat", care a trăit pentru „românizarea" provinciei Bucovina, momentul de părăsire a regiunii într-un mod forţat de împrejurări. Nu putem învinui tinerii scriitori de laşitate sau de frică pentru exodul lor, spunând că au luptat atâta timp pentru un ideal pe care l-au abandonat, ci putem să îi considerăm nişte victime ale violenţei care foloseşte arme ce nu se potrivesc intelectualităţii. Or, aceste teritorii care au revenit în componenţa României, dar numai până la sfârşitul celui de-al Doilea Război Mondial, au lăsat cernăuţenii intelectuali în Capitală, cu specificul lor de bucovineni.

Din anul 1945, soarta României se schimbă dramatic odată cu trecerea de la o formă de guvernământ monarhică, la un regim totalitar comunist. Istoria dintre anii 1947-1989 cuprinde abdicarea obligată a regelui Mihai I (1947), regimurile staliniste ale lui Petru Groza, Gheorghe Gheorghiu-Dej şi regimul comunist al lui Nicolae Ceauşescu (1965-1989) cu trăsăturile specifice fiecărei perioade. Nu voi detalia aceste momente îndeajuns de cunoscute şi de dezbătute, ci voi trasa în linii mari dominantele perioadei, accentuând situaţia intelectualilor cu scopul de a răspunde la întrebarea-ipoteză de la care am pornit această lucrare.

De la distrugerea proprietăţii private, industrializarea forţată, crearea Securităţii ca instituţie de bază a sistemului represiv, la cultul personalităţii şi formarea „omului nou" în spiritul comunist, toate acestea au însemnat un control vizibil manifestat asupra cetăţenilor. Mai mult, „în domeniul vieţii intelectuale scopul partidului comunist a fost acela de a anihila orice formă de creativitate autentică: literatura, arta şi filosofia trebuiau să se subordoneze ideologic sferei politice"[30].

Anihilarea creativităţii, a inspiraţiei occidentale, a spiritului reformator sau novator a fost făcută printr-un sistem de cenzură şi de monopolizare a intelectualităţii în diferite organizaţii. Această continuă cenzură s-a produs la nivelul „uniunilor de creaţie", precum Uniunea Scriitorilor (condusă la început de Traian Şelmaru, Mihai Novicov, Nicolae Moraru şi Mihai Beniuc), Uniunea Compozitorilor şi Uniunea Artiştilor Plastici.[31] Însă, pe lângă constrângerile de a fi membru de partid şi mai apoi de uniune, scriitorii trebuiau să treacă testul cenzurii, care a rămas emblematic pentru perioada comunistă. Instituţia oficială a Direcţiei Presei şi Tipăriturilor funcţiona după anumite reguli de selecţie şi departajare, peste care trebuiau să treacă atât scriitorii, cât şi textele lor.

Cum au suportat intelectualii bucovineni veniţi dintr-o fostă provincie austriacă şi cosmopolită, obişnuiţi să îşi exprime opiniile politice şi ideile revoluţionare,

---

[29] Eugen Simion (coordonator), *Dicţionarul General al Literaturii române*, Editura Univers Enciclopedic, Bucureşti, 2004, volumele I-VI.
[30] Vladimir Tismăneanu (coord.), *Raport Final*, Editura Humanitas, Bucureşti, 2007, p. 73.
[31] *Ibidem*, p. 73.

BDD-A8402 © 2014 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:54:54 UTC)

aceste interdicţii manifestate pe mai multe paliere? Cum l-a influenţat pe Traian Chelariu noul context politic care impunea un anumit fel de a fi? Printr-un exerciţiu de empatie putem sesiza că durerea pierderii Bucovinei interbelice a fost dublată de noile agresiuni care nu au făcut decât să amplifice sentimentul unui dor de libertate şi de provincie. Destinele bucovinenilor se conturează în spaţiul comunist în linii grave. Mircea Streinul moare în mod obscur în anul 1947, Teofil Lianu se stabileşte ca muzeograf la Rădăuţi după ce este închis pe motive politice, Iulian Vesper rămâne redactor la Agerpress şi colaborator la revistele literare ale timpului şi George Drumur activează ca profesor în Timişoara[32].

Traian Chelariu a devenit o victimă a sistemului care l-a exclus din câmpul muncii intelectuale. Traseul profesional al autorului, deja căsătorit, tată a doi copii (Maria şi Şerban) surprinde un regres indus de noul regim. De la postul de asistent la Universitatea Bucureşti, Catedra de Psihologie (1944-1949) şi „redactor responsabil" la revista „Universul literar", acesta este transferat în învăţământul secundar (1949-1952) şi apoi scos din sistemul de educaţie. Din acest moment el nu reuşeşte să îşi găsească un loc de muncă timp de un an şi patru luni, apoi a lucrat ca referent tehnic, desenator tehnic, proiectant de gradul doi (la Institutul de Construcţii şi Planificare) Urbanistică, sau traducător temporar (la Întreprindere de Proiectări Navale), ca toată această disperată căutare de servicii să se încheie la Întreprinderea Ecarisaj Bucureşti unde a funcţionat ca deratizator (până în 1957)[33].

Această cădere profesională este explicată în paginile jurnalului *Strada Lebedei nr. 8*[34] ca fiind un act de „pedepsire" a autorului pentru articolele de cronică literară din rubrica *Note germane* ale revistei „Universul literar", citite ca nişte texte de propagandă fascistă, pentru apropierile de grupul legionar[35], sau apartenenţa la Partidul Naţional Liberal. Mai mult decât atât, putem înţelege represiunea ca pe o lecţie dată de partid unui intelectual care trebuia educat, potolit într-un mod precaut, care să asigure faptul că bucovineanul nu va intenta niciun act împotriva noilor reguli.

Pe lângă aceste schimbări sociale, noul context istoric l-a adus la tăcere pe bucovinean şi în domeniul literar. Traian Chelariu, tânărul avântat în lupta pentru un ideal naţional, în mişcări de culturalizare prin publicaţii şi în dinamismul scenei literare prin scrieri şi conferinţe pe teme în actualitate a avut interdicţia de a mai publica din cauză că nu era acceptat ca membru al Uniunii Scriitorilor. Astfel, el s-a „hrănit" numai din scrierile de jurnal, din crearea unor opere fără gând de publicare, din redactarea de texte pentru alţi autori, din lectură diversificată şi discuţii. În paginile jurnalului său *Strada Lebedei nr. 8* nu observăm semne de revoltă disperată, de pierdere a oricărei speranţe, de o decădere în mizeria la care îl supunea regimul (el ajungând să nu mai aibă bani nici de pâine sau de haine) ca un semn de răzvrătire împotriva destinului.

---

[32] Academia Română, *Op. cit.*

[33] Traian Chelariu, *Zilele și umbra mea*, volumul II, p. 507

[34] Traian Chelariu, *Strada Lebedei nr. 8,* Editura Paideia, Bucureşti, 2002.

[35] Despre articolele din „Universul literar" si „apartenenţa" la grupul legionar vezi *Memoriul* redactat de Traian Chelariu, *Zilele și umbra mea*, volumul II, p. 505-506.

BDD-A8402 © 2014 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:54:54 UTC)

Traian Chelariu se comportă în continuare cu eleganţa unui intelectual, asumându-şi situaţia, dar fără resemnare, fără plafonarea în mediul precar. De exemplu, însemnarea din 30 aprilie 1957 arată paradoxul vieţii autorului, om care reuşeşte să combine munca umilă la care este cu munca intelectuală. „7^h – 15^h teren: deratizări şi dezinsectări. După-masă triat material liric şi scris prima scenă din piesa despre Ovidiu. Deocamdată am început să o redactez în versuri cu rimă: distihuri octosilabice."[36] Această împletire antagonică de munci demonstrează faptul că bucovineanul nu a scris numai pentru aclamarea sa de către public ca un gest de mândrie şi de orgoliu. Pentru el scrisul stătea în firescul său, actul de creare de texte reprezenta un mod de a trăi. Cu toate acestea, Chelariu afirmă cu melancolie că menirea de scriitor se împlineşte numai în răspunsul din sufletele cititorilor, răspunsuri care conferă valoare operelor.

Acceptarea destinului, căutarea de subterfugii literare pentru a ieşi din capcana întinsă de mentalitatea noii ideologii, voinţa de a nu se plafona şi puterea de a se ridica, toate acestea îl ajută pe bucovinean să reuşească spre sfârşitul vieţii sale să ajungă din punctul din care l-a luat perioada postbelică, reluându-şi munca de cadru didactic la Institutul Pedagogic din Suceava (1964 – 1966).

Concluzii

Viaţa bucovineanului privită retrospectiv şi în linii mari surprinde momente de progres literar şi existenţial şi momente de regres social. Tabloul general evidenţiază discrepanţa dintre cele două „epoci" ale vieţii lui Chelariu, de la bursierul din Paris şi Roma, la tovarăşul din Bucureşti angajat al firmei Ecarisaj, deratizare şi dezinsecţie. Acestea şi toate celelalte experienţe vorbesc despre complexitatea autorului, despre faptul că biografia scriitorului reprezintă un paradox viu. Putem spune că fiecare perioadă istorică dominată de un anumit eveniment vorbeşte despre personalitatea autorului.

Perioada habsburgică a Bucovinei explică firea corectă şi organizată a lui Traian Chelariu, dar şi capacitatea acestuia de a cunoaşte culturile europene într-un mod aparte datorat coabitării cu acestea în spaţiul românesc. Perioada interbelică reprezintă mediul de formare a scriitorului care surprinde o clasă intelectuală activă şi implicată. În acest interval de timp Chelariu se defineşte ca o persoană cultă, rafinată, fără exagerări, cu puterea de a se afirma în rândul tinerilor datorită cunoştinţelor sale vaste. Momentul anului 1940 reprezintă despărţirea de idealul pentru care a luptat şi conformarea cu destinul, conformare despre care „vorbeşte" şi perioada postbelică. După cel de-al Doilea Război Mondial, Traian Chelariu se defineşte ca o victimă a sistemului ce nu se lasă învinsă de noile reguli. El demonstrează că omul îşi poate accepta destinul fără compromisuri, schimbări radicale de personalitate şi revolte. Bucovineanul confirmă că scrisul reprezintă firescul său, că trăsăturile clasicului îi domină caracterul, că are luciditatea de a vedea realitatea fără idealizare, dar şi voinţa de a lupta pentru îmbunătăţirea condiţiei sale.

[36] Traian Chelariu, *Strada Lebedei nr. 8*, p. 103.

BDD-A8402 © 2014 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:54:54 UTC)

BIBLIOGRAFIE

Chelariu, Traian, *Zilele şi umbra mea*, volumele I, II, Editura Ideea Europeană, Bucureşti, 2007.
Ciachir, Nicolae, *Din istoria Bucovinei*, Editura Oscar Print, Bucureşti, 1999.
Covalciuc, Dumitru (coordonator), *Ţara Fagilor. Almanah cultural literar*, Cernăuţi, 1992.
Diaconu, Mircea A., *Mişcarea „Iconar". Literatură şi politică în Bucovina anilor '30*, Editura Timpul, Iaşi, 1999.
Iacobescu, Mihai, *Bucovina între mitul habsburgic şi realitatea istorică* în „Analele Bucovinei", XIX, 2(39), Bucureşti, 2012.
Iacobescu, Mihai, *Din Istoria Bucovinei,* volumul I, Editura Academiei Române, Bucureşti, 1991.
Iacobescu, Mihai, *Istoria Românilor*, volumul VI, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 2002.
Niculica, Alis, *Din istoria vieţii culturale a Bucovina: Teatrul şi muzica*, Casa Editorială Florea Albastră, Bucureşti, 2009.
Nistor, Ion, *Istoria Bucovinei*, Editura Humanitas, Bucureşti, 1991.
Scurtu, Ioan, *Istoria civilizaţiei române, perioada interbelică*, Editura Tipo Moldova, Iaşi, 2010.
Simion, Eugen (coordonator), *Dicţionarul General al Literaturii române*, Editura Univers Enciclopedic, Bucureşti, 2004, volumele I-VI.
Tismăneanu, Vladimir (coordonator.), *Raport Final*, Editura Humanitas, Bucureşti, 2007.

Periodice

Cantemir, Traian, *Literatura bucovineană,* în „Bucovina literară", nr. 63, 15 august 1943.
Chelariu, Traian, *Pagina literară*, în „Glasul Bucovinei", anul XVII, 9 decembrie 1934.
Chelariu, Traian, *Pentru o orientare,* în „Glasul Bucovinei", Cernăuţi, anul XVI, 16 februarie 1933.
Delabaia, I. Constantinescu, *Tot despre modernism,* în „Glasul Bucovinei", Cernăuţi, joi, 14 februarie 1935, no 4498.
Doboş Boca, Valerian, *Unde ne sunt visătorii?! Reflexii cu ocazia conferinţei d-lui Tr. Chelariu,* în „Glasul Bucovinei", Cernăuţi, marţi, 7 martie 1935, an XVIII, no. 4534.
Loghin, Constantin, *Tânăra literatură bucovineană*, în „Universul", nr. 265, 28 septembrie 1933.
Rebreanu, Liviu, *Reviste provinciale,* în „România literară", nr. 4048, 28 aprilie 1933.
Vesper, Iulian, *Ciocoism liric şi asasinii de talent. Pe marginea unei conferinţe,* în „Glasul Bucovinei", Cernăuţi, sâmbătă, 2 februarie 1935, an XVIII, no 4432.
Vitencu, Dragoş, *Dispute noi – asasinii poeziei,* în„Glasul Bucovinei", Cernăuţi, marţi, 5 februarie 1935, an XVIII, no 4434.

ACKNOWLEDGEMENT

This paper has been financially supported within the project entitled *"SOCERT. Knowledge society, dynamism through research",* contract number POSDRU/159/1.5/S/132406. This project is co-financed by European Social Fund through Sectoral Operational Programme for Human Resources Development 2007-2013. Investing in people!"

BDD-A8402 © 2014 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:54:54 UTC)